

สะพานสายรุ้ง

ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 ธันวาคม 2560

จากการเลียนแบบสู่การเรียนรู้

เคยไหมที่เราเห็นลูกผูกโบว์หรือเปิดสมาร์ตโฟนได้เองโดยที่ไม่มีใครสอน เด็กทำตามคนที่เห็น ที่มีปฏิสัมพันธ์ ไม่เฉพาะพ่อแม่ รวมทั้งปู่ย่าตายาย ลุง ป้า น้า อา ครู เพื่อน พี่น้อง รวมทั้งคนอื่นที่พบเห็น เช่น บุรุษไปรษณีย์ คนเก็บขยะ คนสวน แม่ค้าขายของ คนขับรถ ทั้ง ๆ ที่อาจไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กโดยตรง

ใครที่อยู่กับเด็กก็คงจะเห็นว่าเวลาเราทำอะไร เด็กชอบทำตามอย่าง เวลาจะสอนให้เด็กทำอะไร เราต้องทำให้ดู แล้วเด็กจะเลียนแบบตามไปเอง นี่เป็นวิถีที่ธรรมชาติสร้างมาให้เด็กใช้ในการเรียนรู้

การเลียนแบบของเด็กจะเริ่มจากระดับมหัพภาค ตั้งแต่แรกเกิดเด็กจะปรับตัวตามจังหวะของจักรวาล เข้ากับกลางวัน-กลางคืนของโลก เป็นการเลียนแบบที่เกิดขึ้นในทางกายภาพ ในการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายของเด็ก

จากนั้นเด็กก็จะเลียนแบบจากสิ่งแวดลอม ทำตามสิ่งที่เห็นคนอื่นทำ วิธีนี้ช่วยให้เด็กเรียนรู้การใช้แขนขา การควบคุมร่างกายของตน การสื่อสารกับคนอื่น มารยาท วัฒนธรรม ทักษะทั้งหลาย การทำและใช้สิ่งต่าง ๆ ฯลฯ การที่เด็กยืน เดิน พุดได้ก็ด้วยวิธีนี้ เด็กที่พลัดไปอยู่กับสัตว์เ็นป่า จึงไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือพุดแบบคนได้ การเรียนภาษาแม่ของเด็กทำด้วยการเลียนแบบทั้งสิ้น และต้องใช้วิธีนี้เท่านั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่เด็กซึ่งได้รับการเลี้ยงดูโดยพี่เลี้ยงต่างด้าวจึงพุดเหมือนพี่เลี้ยง

สิ่งที่เด็กทำสะท้อนและเลียนตามสิ่งที่เด็กเห็นในสิ่งแวดลอม การเลียนแบบตามที่เห็นช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีและแบบแผนของครอบครัว ชุมชน สังคมได้ เป็นวิธีแรกที่เด็กใช้ในการเรียนรู้ การทำตามจะนำมาซึ่งความเข้าใจใน

ภายหลัง เรา ไม่ สามารถใช้ วิธี ชี้ แจง อธิบาย ให้ เด็ก เล็ก ๆ เข้าใจ และ ปฏิบัติ ได้ เพราะ เด็ก ใ ช้ พ ลั ง

เจตจำนงเป็นหลัก ต้องทำก่อน เห็นผลที่ตามมา จึงนำไปสู่ความเข้าใจในโลกได้ ผิดกับผู้ใหญ่ที่ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจก่อน

การเรียนรู้ของเด็กในช่วง 7 ปีแรกของชีวิตเป็นไปโดยผ่านการเลียนแบบ ทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมาเด็กจะเลียนแบบการทำงานของคนที่เห็นในสภาพแวดลอม เช่น งานบ้าน ชายของ ทำอาหาร ซึ่งเด็กจะเลียนแบบผ่านการเล่น เห็นคนซ่อมรถ

เด็กก็เล่นซ่อมรถบ้าง เห็นคนสร้างบ้าน ก็เล่นสร้างบ้านบ้าง เราจึงมักได้ยินเด็กพูดว่า “โตขึ้นหนูจะเป็นแม่ครัว” หรือตอบว่า “อยากเป็นคนกวาดถนน” เมื่อมีคนถามว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไร

การได้เห็นคนเพาะเมล็ด ปลูกต้นไม้ รดน้ำ พรวนดิน จนต้นค่อย ๆ เติบโตขึ้นมา ออกใบ ออกดอก ออกผล ให้เรานำมาเป็นอาหาร การเห็นคนล้างหั่นผัก นำมาผัดหรือต้ม ซาวข้าวเติมน้ำแล้วหุงจนสุก ทำให้เด็กมองเห็นที่มาที่ไป เชื่อมโยงกระบวนการที่สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอน เห็นการเปลี่ยนแปลง เห็นเหตุเห็นผล ช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจโลกได้

แต่สภาพแวดล้อมในบ้านในสังคมยุคไฮเทค ไม่ค่อยมีกระบวนการดังกล่าว ให้เด็กเห็นนัก เรามักเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้นทุกที สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาในแบบสำเร็จรูปมากขึ้น งานที่เราทำเปลี่ยนรูปไป มีกลไก เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น การทำความสะอาดมีเครื่องดูดฝุ่น เครื่องซักผ้า อาหารมีการทำน้อยลง มีอาหารสำเร็จรูป พร้อมปรุง หม้อไฟฟ้า ไมโครเวฟ หลายปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันลดน้อยลงลดขั้นตอน ซ่อนกระบวนการไว้ จนจับต้นชนปลายไม่ถูก แทบมองไม่เห็นว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง เด็กไม่สามารถเชื่อมโยงได้ ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กจึงพร่องลงไปอย่างเห็นได้ชัด เราจึงเห็นเด็กรุ่นหลัง ๆ ไม่ค่อยมีสามัญสำนึกเท่าใดนักเมื่อเทียบกับรุ่นก่อน ๆ

พร้อม ๆ กับการที่สิ่งที่มีให้เลียนแบบทางตรงลดน้อยลง สิ่งที่มีให้เลียนแบบทางอ้อมก็เพิ่มขึ้นทุกที โดยเฉพาะสื่อต่าง ๆ ซึ่งแพร่หลายในวิถีชีวิตคนทั่วไปมากขึ้น หลากรูปแบบขึ้น การเลียนแบบของเด็กก็เริ่มมีต้นแบบมาจากสิ่งที่เห็นตามสื่อต่าง ๆ มากขึ้นตามไปด้วย เราจึงเห็นเด็กจิบปากจิบคอ ลอยหน้าลอยตา เดินเหิน พูดจาเหมือนนักแสดงหรือการ์ตูนในทีวี

เพียงใช้ปลายนิ้วกดปุ่มก็มีภาพ-เสียงปรากฏขึ้นบนจอได้โดยที่มองไม่เห็นกระบวนการที่ทำให้เกิดขึ้น เห็นภาพลูกช้างเพิ่งเกิดออกมา วินาทีต่อมาจากตัดมาที่ภาพช้างที่โตขึ้น เป็นการยากที่เด็กจะเชื่อมโยงลำดับเหตุการณ์ได้ตามความเป็นจริง

ต่างจากการเห็นหนอนบนต้นไม้หลังบ้านทอโย เข้าดักแด่ แล้วกลายเป็นผีเสื้อ หรือ ไข่กบออกมาเป็นลูกอ๊อด แล้วค่อย ๆ โต ซึ่งเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่าน กาลเวลาที่ละขั้นทีละตอน

พร้อมกันนั้นการเล่นของเด็กก็เปลี่ยนไป สมัยนี้เราไม่ค่อยเห็นเด็กเล่นบ้าน เล่นขายของ กระโดดเชือก เล่นต๋องเตี๋ยแล้ว เห็นแต่เด็กเล่นแท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ของเล่นอิเล็กทรอนิกส์ เด็กรุ่นใหม่จึงไม่สามารถพึ่งพาตัวเองในการเล่นได้ ต้องคอย พึ่งพาคนอื่นหรืออุปกรณ์ที่จะให้ความบันเทิงแก่ตน ขาดความสามารถในการเล่น เพราะกิจกรรมในการเล่นอยู่ในรูปเสมือนจริง ไม่ได้ปฏิบัติจริง จึงไม่สามารถ สร้างสรรค์หรือเรียนรู้ทักษะจากการเล่นได้ ขาดต้นแบบที่ดีในการเล่น ได้แต่วิ่งไป วิ่งมา เป็นผลให้ล่องลอย ไม่สามารถตั้งหลัก หาตำแหน่งทิศทางของตัวเองได้ ดังที่เห็นอยู่ทั่วไป

การเลียนแบบของเด็กจากการทำงานที่มีความหมายของผู้ใหญ่ลดน้อยลง เรื่อย ๆ จนมาถึงจุดที่เด็กรุ่นใหม่เลียนแบบไม่เป็น ไม่สามารถผูกเชือกรองเท้า ถัก เบียด ฯลฯ ทำตามอย่างที่คุณใหญ่ทำให้ดูได้ เครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้กลับหด หายไปเสีย

เราจึงต้องช่วยเปิดโอกาสให้แก่การเลียนแบบของเด็ก ด้วยการทำงานที่ มองเห็นขั้นตอน กระบวนการ ที่มาที่ไปให้เด็กเห็น เช่น ทำอาหาร ปลูกต้นไม้ เย็บผ้า ทำความสะอาด ซักผ้า ล้างจาน ฯลฯ เด็กจะต้องการมีส่วนร่วมในสิ่งที่เห็นผู้ใหญ่ทำ อยากมาช่วยทำด้วย และนำไปเล่นเลียนแบบตาม ซึ่งเป็นวิธีในการย่อยทำความเข้าใจสิ่งที่เห็น และนำเข้าไปภายในตัวเอง เด็กบางคนเห็นใครทำอะไรก็อยากทำ บ้าง และทำตามทันที ส่วนบางคนอาจต้องการเวลาค่อยสังเกตดูสักระยะก่อนจึง ค่อยมีส่วนร่วม

ชุมชนบางแห่งในต่างประเทศตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในเด็กยุคใหม่นี้ จึง ชักชวนให้ผู้ใหญ่มาร่วมกันทำงานที่มีความหมาย ที่เด็กมองเห็นและเข้าใจได้ด้วยกัน ในวันหยุด ดังที่แต่ก่อนเคยมีให้เด็กเห็นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ที่ปัญญาทึบเองก็

มีการปรับเปลี่ยนการเรียนในอนุบาลให้เกื้อกูลและตอบสนองต่อความต้องการภายในของเด็กมากขึ้น ด้วยการให้พ่อแม่เข้ามาทำงานพื้นฐานต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันกับเด็ก ๆ ในอนุบาล

หลังจากผ่านการเลียนแบบในวัยเด็กมา จึงจะนำไปสู่การเป็นอิสระของตัวเองได้เมื่อโตขึ้น ในทางตรงข้าม หากไม่ได้เลียนแบบในวัยเด็ก แรงผลักดันในการเลียนแบบซึ่งมีอยู่ในตัวเขาก็จะแสดงออกมาในตอนโต ทำให้เลียนแบบตามคนอื่นได้ง่ายในวัยที่ควรจะพ้นไปแล้ว

เมื่อเด็กโตขึ้น จะตอบสนองความต้องการทางสังคม ปฏิบัติหน้าที่สมาชิกในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะต้องมีความเป็นอิสระ คนเราจะเป็นอิสระได้ก็เมื่อปลูกฝังพลังแห่งการเลียนแบบไว้ในตัวในวัยเด็ก สิ่งที่ปลูกฝังไว้ในวัยนี้จึงจะเป็นฐานให้แก่เสรีภาพทางสังคมได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่

เป็นต้นแบบที่ควร

เด็กไม่ได้เหมือนพ่อแม่แต่หน้าตาเท่านั้น ลักษณะนิสัย กิริยา สีนัยท่าทาง พฤติกรรม ก็ละม้ายคล้ายคลึงกับพ่อแม่หรือคนใกล้ชิดเช่นกัน

พ่อแม่หลายคนคงเคยสังเกตเห็นว่าท่าหัวเอว ท่าขึ้นนี้ ฯลฯ ของลูก ช่างดูคั่น ๆ เสียเหลือเกิน ท่วงท่า อากัปกิริยา การเคลื่อนไหว การพูดจาของเด็กจะ

ละม้ายคล้ายคลึงกับคนใกล้ขีดราวกับถอดแบบมาเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งที่เรา ทำให้เด็กเห็นเป็นเหมือนแรงกระตุ้นภายนอกที่มีต่อทั้งกายของเด็กให้เลียนแบบตาม สิ่งที่เราเห็น

สิ่งที่เด็กทำ สะท้อนและเลียนสิ่งที่เด็กเห็นในสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะท่าทีทัศนคติ รวมทั้งที่แฝงอยู่ลึก ๆ ในคำพูดและการกระทำ บางทีเราอาจไม่รู้ตัวว่าเราชอบกำหนดเวลาโมโห จนเห็นลูกทำบ้างนั่นแหละ (แต่ถึงกระนั้นบางคนก็ยังไม่รู้ตัวเองอยู่) ไม่เพียงแต่กายและกิริยาท่าทางเท่านั้น แม่แต่อารมณ์ความรู้สึกเด็กก็เลียนแบบจากเราไปด้วย คนที่อยู่รอบตัวเด็กจึงเป็นต้นแบบให้เด็กไปโดยไม่ได้ตั้งใจ และเด็กจะเลียนแบบสิ่งที่เห็นไปโดยไม่ได้เลือกกว่านี่เป็นสิ่งที่ควรเลียนแบบตามหรือไม่ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ทำตามหรือไม่

เด็ก
เลียนแบบ
อะไรจากเรา
บ้างนะหรือ?
ทุกอย่างเลย
ทุก การ
กระทำ ทุก
ภาพที่เห็น
ทุกเสียงที่ได้
ยิน ทุกอย่าง

ที่รับรู้ผ่านโสตประสาทต่าง ๆ ทุกอารมณ์ที่มีคนแสดงออกมาให้เห็น เด็กจะซึมซับรับเข้าไปไว้ในตัวหมดโดยไม่สามารถสกัดกั้นหรือจำแนกแยกแยะเฉพาะสิ่งที่ควรรับหรือสิ่งที่เราต้องการให้รับได้ ไม่สามารถหยุด เลิก ปิดสวิทช์ หรือหมดเวลารับได้ ยกเว้นเวลาหลับ

เวลาที่มีเด็กอยู่ เราจึงกำลังสอนเด็กไปด้วย แม้ว่าอาจจะไม่ได้ตั้งใจหรือไม่ รู้ตัวก็ตาม เด็กทำตามสิ่งที่เห็นเราทำ ไม่ใช่สิ่งที่เราบอกให้ทำ จึงป่วยการที่เราจะดู ว่า “บอกก็ครั้งที่หนึ่งแล้ว เมื่อไหร่จะรู้จักจำเสียที”

พ่อแม่ที่สอนลูกให้ทำสิ่งที่ดี แต่ตัวเองบางทีก็ไม่ได้ทำอย่างที่บอกให้ลูกทำ คิดว่าลูกจะทำตามอย่างที่เรบอกให้ทำ หรือตามที่เห็นเราทำ? จะสอนลูกเล็กให้ทำอะไร ทำอย่างไร ไม่ต้องบอก ไม่ต้องอธิบาย เพียงแค่ทำให้ดูให้เห็น เด็กก็จะทำตามไปเอง โดยที่เราไม่ต้องบอกว่า “ดูนะ” หรือ “นี่เป็นวิธีที่คนเราปฏิบัติตัวกัน” การเลี้ยงดูและให้การศึกษาลูกในช่วงปฐมวัยทำได้ง่าย ๆ โดยผ่านความสามารถในการเลียนแบบของเด็กนั่นเอง ช่วง 7 ปีแรกนี้เราไม่อาจนำทางเด็กได้ด้วยการบอก ดู หรือสั่ง หากแต่ด้วยการกระทำของเราเอง ด้วยการเป็นแบบอย่าง ไม่เฉพาะการกระทำภายนอก แต่ความคิด ความรู้สึกภายในด้วย ถ้าเด็กอยู่กับผู้ใหญ่ที่ไม่ปล่อยให้ ความคิด ความรู้สึกที่ไม่ควรค่าเข้ามาในชีวิต เขาก็จะไม่เป็นคนคิดร้าย อิจฉา ริษยาใคร แต่ถ้าผู้ใหญ่ปล่อยให้ตัวเองมีความคิด ความรู้สึกลบ ๆ เวลาอยู่กับเด็ก โดยคิดว่าไม่เป็นไร ไม่เกี่ยว ไม่มีผล ก็เข้าใจผิดถนัด

วิธีที่เรารับมือกับความหงุดหงิด ความเครียด ความโกรธ ก็เป็นสิ่งที่ลูกซึมซับรับไว้และเลียนแบบตามด้วยเช่นกัน จากการดูและเลียนแบบคนอื่น เด็กจะเรียนรู้ทักษะและค่านิยมทางสังคมไปด้วย เรียนรู้พฤติกรรมทั้งที่เป็นที่ยอมรับและไม่เป็น

สิ่งสำคัญสำหรับเด็กเล็กคือการที่คนรอบตัวทำแต่สิ่งที่เด็กควรเลียนแบบ เวลาที่มีเด็กอยู่ด้วย เราควรคิดและรู้สึกแต่สิ่งที่ควรให้เด็กเลียนแบบตาม ในการดูแลเด็ก เราต้องระลึกรู้สึกอยู่เสมอว่าจะสร้างสภาพแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อการเลียนแบบของเด็กได้อย่างไร การกระทำของเรา ความรู้สึกนึกคิดของเรามีอิทธิพลต่อลูกอย่างไรอยู่หลง อาจจะเกินกว่าที่เราคาดคิดหรือตระหนัก และเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งยามที่เราไม่ตั้งใจ ไม่ได้พยายามจะส่งผ่านไปให้ลูกเลยด้วยซ้ำก็ตาม

แน่นอน ไม่มีใครสามารถทำตัวเป็นผู้ทรงศีล เป็นต้นแบบที่ดีเลิศ มีแต่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ตลอดเวลา ไม่มีใครสมบูรณ์แบบ บางครั้งเราอาจจะเผลอ อาจจะหลุด อาจจะนึกหาคนที่ไม่ถูกใจ หมั่นใส่คนที่ทำเกินหน้า หรือแข่งคิวคนอื่นไปบ้าง แต่การมีลูกคอยสะท้อนภาพตัวเราออกมาเตือนใจให้มองเห็นจุดอ่อน ข้อบกพร่องของตัวเองอยู่เป็นระยะ ๆ ก็เป็นแรงกระตุ้นให้เราปรับปรุงพัฒนาตัวเอง การที่เราตระหนักถึงความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงที่มีต่อการสร้างแบบแผนทางความคิด ความรู้สึก ลักษณะนิสัย พฤติกรรมของลูกนี้ ควรเป็นแรงจูงใจให้เราพยายามทำตัวให้คู่ควรแก่การเป็นแบบอย่างกับลูกให้มากขึ้น ให้การกระทำ ความรู้สึกนึกคิดของเรา เป็นสิ่งที่สามารถให้ลูกเลียนแบบไปได้อย่างสบายใจ ความพยายามนี้แหละที่จะทำให้การเลี้ยงลูกเป็นวิถีที่จะช่วยให้เราเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ แม้จะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเย็นแสนเข็ญ แต่ก็ให้ผลที่หอมหวานต่อทั้งลูก ครอบครัว โลก และตัวเรา

โรงเรียนปญจไศยวาทะ

199 หมู่ 6 ถนนสุขาภิบาล 5 ซอย 32 แขวงอ้อเงิน เขตสายไหม กทม. 10220

โทร. 02 792 0670, 02 792 0672 แฟกซ์ 02 792 0672

E-mail: waldorfthai@hotmail.com

www.panyotai.com

th-th.facebook.com/Panyotai/